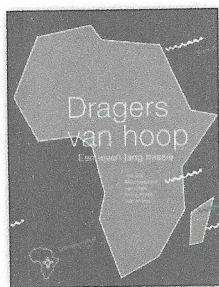

staan als de Witte Paters en Witte Zusters. De beide congregaties vieren in de jubileumjaren 2017-2019 gezamenlijk hun 150-jarig bestaan. Naast bovengenoemde tentoonstelling in het Erfgoedcentrum voor Nederlands Kloosterleven te Sint-Agatha is ter gelegenheid van het jubileum ook het boek *Dragers van hoop. Een leven lang missie: verhalen van Nederlandse Witte Zusters in Afrika en Europa* uitgebracht.

Dragers van hoop bestaat uit twaalf interviews met zusters, afgewisseld met zeven korte verhalen. Achterin het boek is naast een beknopte tijdslijn een namenlijst opgenomen van alle zusters die ooit zijn ingetreden. De interviews zijn afgenomen en opgetekend door de Tilburgse tekstschrijver Ilse van Dongen. Het doel van het project is het doorgeven van het immateriële erfgoed van de zusters. De interviews zijn vrij kort en behandelen een veelvoud aan thema's. Zo spreken de zusters over hun thuissituatie in het naoorlogse Brabant, de aantrekkingskracht van het missielevens en Afrika in het bijzonder, de dagelijkse praktijk van het missiewerk, de gevolgen van de dekolonisatie en ontkerkelijking voor hun werk, en hoe zij eenmaal teruggekeerd in Nederland hun leven opnieuw vorm hebben gegeven.

Interviewprojecten onder (gewezen) missionarissen zijn niet nieuw: naast de kleinschalige projecten die veel ordes en congregaties zelf hebben uitgevoerd, is het bekendste en verreweg het grootste interviewproject het 'KomMissieMemoires' (KMM) van het Katholiek Documentatie Centrum Nijmegen (KDC) in samenwerking met het Centraal Missie Commissariaat (CMC). Tussen 1976 en 2004 zijn 992 personen, onder wie ook enkele tientallen Witte Zusters, geïnterviewd over hun activiteiten in het missieveld en de wijze waarop zij hun missieperiode zelf hebben ervaren. De meerwaarde van *Dragers van Hoop* schuilt in de persoonlijke toon van het boek. De zusters, die consequent bij hun voornaam worden genoemd (dus niet bij kloosternaam en zonder kloostertitel), zijn openhartig over hun motivatie, passies, teleurstellingen en onverwachte hobbels als verliefdheden of ziektes. Door de vrouwen voornamelijk zelf aan het woord te laten, in combinatie met de anekdotische aard van de verhalen, krijgt de lezer in korte tijd een sterke indruk van het

Dongen, I. van, *Dragers van hoop. Een leven lang missie: verhalen van Nederlandse Witte Zusters in Afrika en Europa* (Boxtel: MZOLA Nederland, 2017) 135p. ill. € 10,00 (exclusief verzendkosten). Te bestellen via info@wittezusters.nl

In de laatste ruimte van de tentoonstelling 'De Witte Karavaan: 150 jaar Witte Paters en Witte Zusters in Afrika' in het klooster Sint-Agatha (bij Cuijk) is de documentaire *Afrika* te zien. In een kale, overbelichte ruimte vertellen enkele hoogbejaarde missionarissen over wat Afrika voor hen heeft betekent. De camera staat ver weg en het geluid is hol. Op de muur achter de sprekers zijn verwarmingsbuizen zichtbaar. Op de voorgrond doet een Afrikaanse trommel dienst als plantentafeltje. 'Ik ging naar Afrika om die kindjes aan te kleden', vertelt een zuster.

In 1868 stichtte de Franse kardinaal Charles Lavigerie (1825-1892) de Sociëteit van de Missionarissen van Afrika, een internationaal gezelschap met Algiers als hoofdzetel. Om ook de Noord-Afrikaanse vrouwen te kunnen bereiken wordt een jaar later een vrouwelijke congregatie opgericht: de Missiezusters van Onze-Lieve-Vrouw van Afrika. Lavigerie geeft zowel de paters als de zusters de opdracht zich zoveel mogelijk in de lokale cultuur te verdiepen: 'U spreekt hun taal, u eet zoals zij, u kleedt u zoals zij.' De missionarissen, naar Noord-Afrikaans gebruik gekleed in lange witte gewaden, komen al gauw bekend te

leven van de missiezusters. De op Ignatius van Loyola teruggaande spiritualiteit van de Witte Zusters – God zoeken en vinden in activiteiten in dienst van de ander – en het karakter van de congregatie komen sterk naar voren. Uit de verhalen spreekt een grote individualiteit, een pragmatische insteek en waardering voor het eenvoudige. Voor de zusters, die allemaal voornamelijk in de periode na het Tweede Vaticaans Concilie werkzaam waren, kwam niet evangelisatie, maar de behoeftes van de mensen zelf op de eerste plaats.

De gekozen aanpak heeft ook zijn nadelen. De interviews lijken vrijwel letterlijk te zijn getranscribeerd, waardoor zinnen slecht lopen en de tekst weinig structuur heeft. Vooral de fragmenten waarin de zusters langer geciteerd worden, zijn vaak rommelig. Door het hier en daar onzorgvuldige gebruik van aanhalingstekens is het op plaatsen onduidelijk of de zuster of de schrijver aan het woord is. Daarnaast zijn sommige zinnen en gedachtesprongen van de missionarissen moeilijk te volgen. De slechte zinsconstructies, vele slordigheden en taalfouten zijn onnodig en storend. Het boek wekt zodoende een onverzorgde indruk.

Een ander gevolg van de gekozen opzet zijn de niveauverschillen tussen de interviews. De sterkere verhalen lijken vooral aan de zusters zelf te danken; degenen met een helder verhaal, gecentreerd rond één bepaald thema, maken de meeste indruk. Een voorbeeld is het interview met Johanna van der Heijden, die vertelt hoe zij als econoom moeilijke beslissingen moest nemen om de congregatie financieel gezond te houden. Haar verhaal biedt bovendien een fascinerend inkijkje in de manier van communiceren binnen een congregatie, wanneer duidelijk wordt dat zij van Afrika naar Rome zal worden overgeplaatst: '[T]oen op een gegeven moment de generaal overste kwam met de vraag "Houd jij van ruïnes Johanna?", begon ik nattigheid te voelen' (p. 59).

De belangrijkste reden dat de verhalen soms moeilijk te volgen zijn, en daarmee het grootste probleem van het boek, is het gebrek aan context. Een algemene inleiding ontbreekt, evenals een beschouwing achteraf. Het is onduidelijk hoe het boek tot stand is gekomen, welke vragen aan de zusters zijn gesteld en of in de tekst enige struc-

tuur is aangebracht. Ook in de afzonderlijke interviews is de historische context minimaal of zelfs geheel achterwege gelaten, net als geografische duiding. Tevens ontbreken enige informatie over de geschiedenis en (spirituele) achtergrond van de congregatie en definities van het volop aanwezige jargon. Nu is dit een boek zonder wetenschappelijke aspiraties, maar de vraag rijst wat de doelgroep dan wel is. Simpele zaken als een inleiding en een kaartje achterin hadden al geholpen.

Voor de historicus voelt *Dragers van hoop* als een gemiste kans. Deze Brabantse vrouwen waren ooggetuigen van dé grote gebeurtenissen in het naoorlogse Afrika. Onderwerpen als dekolonisatie, de opkomst van het Afrikaanse socialisme, de veranderende genderverhoudingen, de dictatuur onder Idi Amin, de groei van een eigen Afrikaanse kerk, de Rwandese genocide – om er een paar te noemen – komen terloops voorbij in de verhalen van de zusters, maar worden niet nader belicht of systematisch behandeld. Dit is des te schrijnender omdat echte geschiedschrijving over de Nederlandse Witte Zusters nog ontbreekt. Historica Vefie Poels was met haar *Vrouwen met een missie: vier congregaties in Nederland en de toekomst van hun missionair verleden* (Nijmegen: Valkhof Pers 2008) de eerste die de congregatie in een bredere context plaatste. Ondanks een breed scala aan onderzoeksmogelijkheden geldt voor veel (zuster)congregaties nog steeds dat veel van de geschiedschrijving gedateerd is en in de meeste gevallen geschreven door iemand uit de eigen gelederen. Dit terwijl de impact van het werk van de missionarissen vaak pas duidelijk wordt als de geschiedenis over congregatie- en landsgrenzen heen wordt gezien. Sarah Heynssens plaatst de Vlaamse tak van de Witte Zusters in het onlangs verschenen *De kinderen van Save: een geschiedenis tussen Afrika en België* (Kalmthout: Polis 2017) in een veel breder perspectief. In dit boek volgt zij de gemengd Belgisch-Afrikaanse kinderen die door de koloniale autoriteiten in het tehuis van de Witte Zusters in de missie van Save in Ruanda-Urundi waren geplaatst en die op initiatief van een zuster vlak voor de onafhankelijkheid naar België werden geëmigreerd. Het zijn dergelijke projecten die onderstrepen hoe de positie van de

Witte Zusters als invloedrijke actoren in processen van (de)kolonisatie niet onderschat mag worden.

Dat het doorgeven van het immateriële erfgoed van de zusters waardevol is en gewaardeerd wordt, blijkt uit het feit dat een nieuw project, waarin de Witte Zusters in dialoog worden gebracht met mensen van nu die hun leven in dienst stellen van anderen, in het najaar van 2017 net naast de Brabantse Erfgoedprijs greep. Ondanks de genoemde mankementen blijft *Dragers van hoop* een boek met levendige portretten, vermakelijke anekdotes en sprekende verhalen. Het is jammer dat het boek niet meer wordt dan dat, want de levensverhalen van deze vrouwen verdienen meer context dan een Afrikaanse trommel met een plant erop.

.....
Marleen Reichgelt
.....